

UDC 340.66: 343.58: 636.09

Forensic veterinary signs of harm to the animal life

I. V. Yatsenko, A. I. Parilovskyi, I. Prikhodko
Kharkov State Veterinary Academy, Kharkov, Ukraine

Article info

Received 16.03.2020
Received in revised form
Accepted 25.04.2020
20.05.2020

Kharkiv State Zooveterinary
Academy, Kharkiv, Ukraine
1, Academichna Str., Mala
Danylivka, Dergachi district,
Kharkiv region, 62341

E-mail:
yacenko-1971@ukr.net

Yatsenko, I. V., Parilovskyi, A. I., & Prikhodko, I. (2020). Forensic veterinary signs of harm to the animal life. *Veterinary Science, Technologies of Animal Husbandry and Nature Management*, 5, 239-245. DOI: 10.31890/vtpp.2020.05.42

The paper formulated and systematized the signs of severe bodily injury to animals, which are: danger to life and the risk of animal death, the threat of loss or the loss of any organ or the loss of its functions by an organ, a health disorder that caused a permanent violation of the habitual existence (life) of a pet, the loss of their ability to make economic or other use, or the persistent loss of the possibility of the independent existence of a wild (homeless) animal in the environment, the threat of rupture or abortion, irreparable disfigurement of the muzzle or other parts of the body.

It has been shown that life-threatening injuries are those that, at the time of infliction or after a certain period of time after the injury, lead to the appearance and development of pathological processes that threaten the body and which, without the provision of veterinary care, in the usual course, end or may end in death.

It was stated that preventing the death of an animal by providing veterinary care should not be taken into account when assessing the threat to the life of such injuries. A condition threatening the life of an animal that develops during the clinical course of injuries, regardless of the length of time that has passed since its infliction, must be in direct causal connection with it.

The definitions of the terms «health disorder», «stand (permanent) loss of the possibility of realizing the habitual mode of existence (life) of a domestic animal, or persistent loss of the possibility of an independent existence of a wild (homeless) animal in the environment», «consequence of damage» are given in the work.

It was proved that the developed system of signs of harm to health that was dangerous to the animal's life could positively affect the efficiency and effectiveness of forensic veterinary examination, the provision of a reasonable and objective conclusion in categorical form about the severity of harm to health that is dangerous to the animal's life.

Keywords: forensic veterinary examination, signs of harm to health, life threatening animal.

Судебно-ветеринарные признаки вреда здоровью, опасного для жизни животного

И. В. Яценко, А. И. Парилковский, И. Приходько
Харьковская государственная зооветеринарная академия, Харьков, Украина

В работе сформулированы и систематизированы признаки вреда здоровью, опасного для жизни животного тяжелой степени, которыми являются: опасность для жизни и угроза гибели животного, угроза потери или состоялась фактическая потеря любого органа или потеря органом его функций, расстройство здоровья, вызвавшее стойкое нарушение режима привычного существования (жизни) домашнего животного, потерю им способности к хозяйственному или иному использованию, или стойкая потеря возможности самостоятельного существования дикого (бездомного) животного в окружающей среде, угроза прерывания или состоялась прерывания беременности, непоправимое обезображение морды или других частей тела.

Показано, что опасными для жизни являются повреждения, которые в момент причинения или через определенный промежуток времени после повреждения приводят к появлению и развитию угрожающих организму патологических процессов и которые без оказания ветеринарной помощи, по обычному течению, заканчиваются или могут закончиться смертью.

Констатируется, что предотвращение смерти животного путем оказания ветеринарной помощи, не должно приниматься во внимание при оценке угрозы для жизни таких повреждений. Угрожающее жизни животного

состояние, развивающееся в процессе клиническом течении повреждений, независимо от промежутка времени, прошедшего после его причинения, должно находиться с ним в прямой причинно-следственной связи.

В работе приведены определения терминов «расстройство здоровья», «стойкая (постоянная) потеря возможности реализации привычного режима существования (жизни) домашнего животного, или стойкая утрата возможности самостоятельного существования дикого (бездомного) животного в окружающей среде», «следствие повреждения».

Доказано, что разработанная система признаков вреда здоровью, опасного для жизни животного, способна положительно повлиять на эффективность проведения и результативность судебно-ветеринарной экспертизы, предоставление обоснованного и объективного заключения в категорической форме о степени тяжести вреда здоровью, опасного для жизни животного.

Ключевые слова: судебно-ветеринарная экспертиза, признаки вреда здоровью, опасного для жизни животного.

Судово-ветеринарні ознаки шкоди здоров'ю, небезпечної для життя тварини

І. В. Яценко, О. І. Парилівський, І. Приходько

Харківська державна зооветеринарна академія, Харків, Україна

В роботі сформульовано і систематизовано ознаки шкоди здоров'ю, небезпечної для життя тварини, якими є: небезпека для життя і загроза загибелі тварини, загроза втрати або відбулась втрата будь-якого органа чи втрата органом його функцій; розлад здоров'я, який спричиняє стійке порушення режиму звичного існування (життя) домашньої тварини, втрату нею здатності до її господарського або іншого використання, або стійкої втрати можливості самостійного існування дикої (безпритульної) тварини в оточуючому середовищі; є загроза або відбулось переривання вагітності; невіправне знівечення морди чи інших частин тіла.

Загрозливий для життя тварини стан, який розвивається в процесі клінічного перебігу ушкоджень, незалежно від проміжку часу, що минув після його заподіяння, повинен перебувати з ним у прямому причинно-наслідковому зв'язку.

Доведено, що розроблена система ознак шкоди здоров'ю, небезпечної для життя тварини, здатна позитивно вплинути на ефективність проведення і результативність судово-ветеринарної експертизи, надання обґрунтованого й об'єктивного висновку в категоричній формі щодо ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Ключові слова: судово-ветеринарна експертиза, ознаки шкоди здоров'ю, небезпечної для життя тварини.

Вступ

Актуальність теми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тілесні ушкодження тварин є предметом судово-ветеринарної експертизи. Їх тварини отримують у разі жорстокого поводження з ними ([Lockwood](#), 2019; [Benetato](#), 2011; [Yatsenko](#), [Zapara](#), [Zakhariev](#), [Skrypka](#), & [Serdousov](#), 2018), а також під час порушення умов і режиму їх експлуатації ([Jadhav](#), [Achutan](#), [Haynatzki](#), [Rajaram](#), & [Rautiainen](#), 2016; [Reiter](#), [Zols](#), [Ritzmann](#), [Stefanski](#), & [Weiler](#), 2017), перевезення та утримання ([Al-Ali](#), [Hefny](#), & [Abu-Zidan](#), 2018), під час незаконного полювання на них ([Wobeser](#), 1996; [Navylin](#), [Prokushenkova](#), [Yatsenko](#), [Shuleshko](#), & [Masiuk](#) 2012), тренувань та іншого спеціального використання ([Crevier-Denoix](#) et al., 2017; [Clarke](#), [Tsuei](#), & [Butler](#), 2008; [Lang](#) et al., 2014), також вони можуть отримати тілесні ушкодження під час дорожньо-транспортних пригод ([Rochlitz](#), 2004; [Streeter](#), [Rozanski](#), de [Laforcade-Buress](#), [Freeman](#), & [Rush](#), 2009; [Stephens](#), [Burke](#), [Woodman](#), [Poland](#), & [Rowe](#), 2018; [Tremelling](#) et al., 2017; [Aquila](#) et al., 2014) тощо.

Дійсно, заподіяння шкоди здоров'ю тварини, мордування, спричинення побоїв порушує режим її звичного існування (життя), вона потребує лікування, пристосування до нових, несприятливих умов (наприклад, перебування в гіпсовій пов'язці в посттравматичному періоді у разі перелому кісток скелета тощо); або настає стійка втрата, або короткочасне чи тривале пониження здатності тварини до її господарського використання (втрата продуктивності, репродуктивної здатності тощо) чи спеціального використання (охорона об'єктів, участь у спортивних та видовищних заходах, участь у виставках тощо), або настає стійка втрата можливості самостійного існування дикої чи безпритульної тварини в оточуючому середовищі. Крім того, тварина, здоров'ю

якої заподіяна шкода, часто не може роздобути корм, споживати корм і воду, здійснювати дефекацію чи сечовиділення, опікуватися своїми дитинчатами, самостійно переміщуватися в довіллі, захиститися від ворогів, втрачає репродуктивну функцію тощо.

В Україні судово-ветеринарна експертиза живих тварин, а також трупів тварин з травмами різного генезу призначається правоохоронними органами під час досудового розслідування правопорушень проти громадського порядку та моральності (ст. 299 КК України, ст. 89 КУпАП – жорстоке поводження з тваринами) ([Yatsenko](#), [Parylovskiyi](#), & [Kolomoiets](#), 2019), проти довілля (ст. 248 – незаконне полювання; ст. 249 – незаконне зайняття рибним, звірним або іншим водним добувним промислом; ст. 251 – порушення ветеринарних правил КК України), в галузі охорони природи, використання природних ресурсів (ст. 85 КУпАП – порушення правил використання об'єктів тваринного світу; ст. 87 КУпАП – порушення вимог щодо охорони диких тварин; ст. 88-1 КУпАП – порушення порядку обігу об'єктів тваринного світу, правил утримання диких тварин; ст. 90 КУпАП – порушення вимог щодо охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України; ст. 107 КУпАП – порушення правил щодо карантину тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог; ст. 154 КУпАП – порушення правил тримання собак і котів) та посідає провідне місце в структурі експертних досліджень ([Yatsenko](#), [Parylovskiyi](#), & [Kolomoiets](#), 2019).

Зазначені види правопорушень за своїми об'єктивними ознаками, що передбачають кримінальну і адміністративну відповідальність за заподіяння шкоди здоров'ю тварині, належать до правопорушень із матеріальним складом, а, отже, передбачають наявність не лише суспільно-небезпечного чи суспільно-шкідливого діяння, але й настання певних

негативних наслідків у вигляді шкоди, яка спричиняється здоров'ю потерпілої тварини діями суб'єкта правопорушення.

В судово-медичній експертизі для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, заподіяних людині, експерти користуються відповідним нормативним документом – «Правилами судово-медичного визначення ступеня тілесних ушкоджень», які затверджені [наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року № 6](#) (Biletska, 2016; Pravyla sudovo-medychnoho vyznachennia stupenia tiazhkosti tilesnykh ushkodzenh). Проте, в судово-ветеринарній експертизі до нині відсутні чіткі діагностичні критерії, котрі б дозволили об'єктивно оцінити ступінь тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини. Не сформульовані вимоги до необхідного й достатнього обсягу клініко-інструментальних та клініко-лабораторних досліджень підекспертної тварини, не розроблені алгоритми проведення таких досліджень (Zulauf, 2008; Phillips, 1979).

Зважаючи на те, що нині в Україні відсутні юридично затверджені й обов'язкові для виконання усіма суб'єктами правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, що заподіяні здоров'ю тварини, а також в спеціальній науковій літературі відсутні методики з такого оцінювання й інтерпретації окремих ознак шкоди, що заподіяна здоров'ю тварини, це призводить до довільних, а інколи й помилкових тлумачень судовими експертами під час дослідження травмованих підекспертних тварин, а, отже, потребує їх розроблення, систематизації, обґрунтування і впровадження в експертну практику (Hernandez-Carrasco, Pisani, Scarso-Giacconi, & Fonseca, 2016).

Таким чином, зазначене питання є актуальним для ветеринарної медицини і юриспруденції як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

Мета роботи – сформулювати й систематизувати ознаки шкоди здоров'ю, що небезпечна для життя тварини.

Матеріал і методи дослідження

В роботі використано різні наукові методи, з урахуванням специфіки теми, мети і завдань дослідження, зокрема: формально-юридичний, діалектичний, системного аналізу, логіко-граматичний, моделювання.

Емпіричну базу дослідження становлять: аналіз висновків експерта за результатами судово-ветеринарних експертиз щодо жорстокого поводження з тваринами протягом 2010-2020 років, що проведені в Бюро судово-ветеринарних досліджень Харківської державної зооветеринарної академії.

Робота є частиною наукової теми «Теоретико-правові засади судово-ветеринарної експертизи тварин з ознаками жорстокого поводження з ними», яка виконується на базі кафедри ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії. Державний реєстраційний номер – 0118U004677.

Результати та їх обговорення

З точки зору юриспруденції узагальненим поняття «тілесне ушкодження» є протиправне і умисне або необережне заподіяння шкоди здоров'ю або фізичних страждань шляхом порушення анатомічної цілісності органів, тканин організму потерпілого, а також порушення їх функції від дії на потерпілого зовнішніх чинників (Zhukova, 1965).

З точки зору судово-ветеринарної експертизи тілесні ушкодження (травма) є шкода здоров'ю у вигляді

тимчасового його розладу, каліцтва або смерті одній чи кільком тваринам, що виникло від дії одного або кількох чинників зовнішнього середовища (фізичних: механічних, барометричних, термічних, променистих; хімічних, біологічних та інших і проявляється порушенням анатомічної цілісності або фізіологічної функції тканин, органів чи частин тіла тварини ((Yatsenko, Parylovskiy, & Kolomoiets, 2019; Tilesni ushkodzhennia z medychnoi tochky zoru).

Тілесне ушкодження є посяганням на здоров'я тварини. Воно може бути заподіяне дією або бездіяльністю винного. Мірою шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, є її тяжкість. Суб'єктом визначення ступеня тяжкості цієї шкоди є виключно судово-ветеринарний експерт. У зв'язку з цим призначення судово-ветеринарної експертизи під час розслідування правопорушень, пов'язаних із заподіянням шкоди здоров'ю тварині, в т.ч. тілесних ушкоджень, каліцтва чи смерті, є обов'язковим (Biletska, 2016).

Визначенню ступеня тяжкості шкоди, що заподіяна здоров'ю тварини, передуює вирішення експертом ряду інших питань, що стосуються характеру виявлених тілесних ушкоджень (садно, синець, гематома, рана тощо), механізму їх утворення, давності спричинення, встановлення знаряддя, яке могло їх спричинити тощо (Biletska, 2016).

Складність об'єктивного боку шкоди, що заподіяна здоров'ю тварини для юридичного і експертного аналізу зумовлена широким різноманіттям її видів та особливостями характеру. Тілесні ушкодження, спричинені людині, розподіляють на умисні тяжкі, середньої тяжкості й легкі. В основі цієї класифікації лежать юридичні й медичні критерії (Hural, 2017). За аналогією, тяжкість шкоди, що умисно заподіяна здоров'ю тварині, доцільно ділили на три ступеня: тяжкий, середньої тяжкості й легкий.

У цілому, умисно заподіяну тварині шкоду здоров'ю тяжкого ступеня, в судово-ветеринарній експертній практиці доцільно розподілити на дві групи:

1) шкода, заподіяна здоров'ю тварині, яка *не становить загрози для життя*, проте належить до тяжкої за остаточним результатом, наслідками якої є втрата будь-якого органа, частини тіла або втрата органом його функцій: втрата зору, слуху, постійних зубів, кінцівки, репродуктивної здатності тощо.

2) шкода, заподіяна здоров'ю, яка є *небезпечною для життя тварини* – така, що в момент заподіяння (завдання) чи через певний проміжок часу призводить до появи і розвитку загрозливих для організму явищ, котрі без надання необхідної й достатньої ветеринарної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю.

Під «необхідною» ветеринарною допомогою (первинною допомогою) треба розуміти такий мінімальний її обсяг, який дозволить лише стабілізувати організм тварини, вивести її із стану, загрозливого для життя, проте під «достатньою» ветеринарною допомогою необхідно розуміти таку допомогу, яка передбачає максимальний її обсяг (інструментальні і лабораторні методи діагностики, терапія, в т.ч. реанімаційні заходи, згідно з передбаченими загальноприйнятими принципами і алгоритмами лікування на основі патофізіологічного їх обґрунтування) та забезпечує врятування життя тварини.

Загальними ознаками шкоди здоров'ю тяжкого ступеня є такі:

1) небезпека для життя тварини в момент заподіяння (завдання) чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу, яка спричиняє загрозливі для життя тварини явища і котрі без надання належної і

достатньої ветеринарної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю;

2) загроза втрати або фактична втрата будь-якого органа або втрата органом його функцій;

3) розлад здоров'я, що поєднаний зі стійким порушенням режиму звичного існування (життя) домашньої тварини, втрата нею здатності до її загальногосподарського або іншого спеціального використання, втрата можливості самостійного існування дикої (безпритульної) тварини в оточуючому середовищі.

Розлад здоров'я тварини полягає у будь-якому порушенні нормальної діяльності організму або розвитку хворобливого процесу, які безпосередньо спричинені різними чинниками. За тривалістю у часі розлад здоров'я тварини може бути тимчасовим (короткочасним – понад 6-и діб, проте не більше 21 доби), довгочасним (тривалим – понад 21 добу), а також стійким (постійним, якщо протягом усього життя тварини існує незворотна втрата нормальної функції організму, котра повністю вже ніколи не відновиться).

Під *загальногосподарським використанням тварини* необхідно розуміти її здатність до виконання корисної «некваліфікованої» роботи, тобто такої, для виконання якої не потрібно тварину спеціально дресувати чи привчати для вироблення й закріплення в неї різних навичок на основі умовних рефлексів (доїння, перегони на певну відстань, перегін через міст, підпорядкування людині, перевезення вантажів, тяглове зусилля, навика в спортивних змаганнях тощо).

Під *спеціальним використанням тварини* необхідно розуміти її здатність до виконання корисної «кваліфікованої», спеціалізованої роботи, тобто такої, для виконання якої потрібно цілеспрямовано формувати і закріпити комплекс потрібних людині навичок (автоматичної дії, що здійснюється без помітної участі свідомості, раціонально, досить швидко і правильно, без зайвих витрат фізичної та психічної енергії) на основі різних умовних рефлексів шляхом спеціального дресування чи привчання з метою пошуку матеріальних об'єктів будь-якого типу, захисту в певних обставинах, охорони об'єктів довкілля, участі в спортивних та видовищних заходах тощо;

4) спричиняє загрозу переривання вагітності або відбулось фактичне переривання вагітності;

5) якщо відбулось непоправне знівечення морди чи інших частин тіла із втратою особливостей екстер'єру, характерного для даного виду чи породи тварин, що використовуються у виставках, у зоопарках, під час проведення спортивних, видовищних заходів, відео- та фотозйомок, в дельфінаріях, при організації дозвілля, в навчальному процесі та інших подібних заходах, у разі повного чи часткового порушення органами чи тканинами знівеченої ділянки тіла своєї специфічної функції (утворення рубців, анкілозів, порушення функцій зовнішнього дихання тощо).

До шкоди здоров'ю тяжкого ступеня, яка є небезпечною для життя тварини, необхідно відносити:

1. Проникаючі ушкодження в черепну порожнину, з ушкодженням або без ушкодження головного мозку.

2. Відкриті й закриті переломи кісток мозкового відділу черепа.

3. Відкриті й закриті переломи верхньої та нижньої щелеп, котрі призводять до неможливості нормального прийому корму і води після загоєння ушкодження.

4. Повна або часткова втрата верхівки і тіла язика.

5. Відкриті й закриті переломи носових кісток за наявності загрозливих для життя явищ або якщо призводять до порушення функції зовнішнього дихання.

6. Забій головного мозку тяжкого ступеня як зі здавленням, так і без здавлення головного мозку, а також забій головного мозку середньої тяжкості за наявності симптомів ураження стовбурової ділянки.

7. Внутрішньочерепні крововиливи за наявності загрозливих для життя явищ.

8. Механічні ушкодження будь-яких відділів головного мозку, а також забиття головного мозку у разі виявлення клінічних ознак (неврологічних розладів, морфологічних змін головного мозку, підтверджені об'єктивними методами дослідження).

9. Проникаючі ушкодження хребта з ушкодженням і без ушкодження спинного мозку та його оболонок.

10. Закриті ушкодження шийного відділу спинного мозку.

11. Закриті ушкодження грудних, поперекових і крижових сегментів спинного мозку, котрі супроводжувались тяжким спинальним шоком чи порушенням функцій органів, які знаходяться в грудній, черевній і тазовій порожнинах.

12. Перелом чи переломовивих одного або кількох грудних чи поперекових хребців з порушенням функції спинного мозку або за наявності клінічно встановленого шоку тяжкого ступеня.

13. Перелом дорсальної чи вентральної дуги першого шийного хребця (атланта), переломовивих та переломи тіл чи дуг з другого до сьомого шийного хребця, а також переломи зубоподібного відростка другого шийного хребця, зокрема з порушенням або без порушення цілісності й функції спинного мозку.

14. Вивихи й підвивихи шийних хребців за наявності загрозливих для життя явищ.

15. Ушкодження з повним порушенням цілісності стінки (усіх оболонок) глотки, стравоходу, гортані, трахеї, головних бронхів, незалежно від того, з боку шкіряних покривів чи з боку слизової оболонки (просвіту органа) вони заподіяні.

16. Закриті переломи під'язикової кістки, закриті й відкриті ушкодження ендокринних залоз, які розташовані в ділянці шиї (щитоподібної, паращитоподібної, тимуса – у молодих тварин) – за наявності загрозливих для життя явищ.

17. Ушкодження грудної клітки, котрі проникли в плевральну порожнину, порожнину перикарду чи середостіння, в тому числі й без ушкодження внутрішніх органів.

Підшкірна емфізема, що виявляється у разі поранення грудної клітки, не може розглядатися як ознака проникаючого ушкодження в тих випадках, коли явища гемопневмотораксу відсутні, емфізема має обмежений характер і немає сумнівів у тому, що рановий канал не проникав у плевральну порожнину.

18. Ушкодження живота, котрі проникли в черевну порожнину, у тому числі й без ушкодження внутрішніх органів.

19. Відкриті ушкодження внутрішніх органів, розміщених в заочеревинному просторі (нирок, наднирників, підшлункової залози) і в порожнині тазу (сечового міхура, матки, яєчників, міхурцевої, передміхурової, цибулино-сечівникової залоз, передньої і середньої третини прямої кишки, тазової частини уретри).

Відкриті ушкодження задньої третини прямої кишки, піхви, сечовидільного каналу належить відносити до небезпечних для життя лише за наявності загрозливих для життя явищ.

20. Закриті ушкодження органів грудної, черевної й тазової порожнин, діафрагми – все за наявності загрозливих для життя явищ.

21. Відкриті переломи тіла плечової, стегнової і більшої гомілкової кісток.

Відкриті переломи кісток інших ланок кінцівок і закриті переломи будь-яких частин плечової, стегнової і більшої гомілкової кісток, а також відкриті й закриті переломи променевої, ліктьової та меншої гомілкової кісток можуть бути віднесені до небезпечних до життя за наявності загрозливих для життя явищ.

22. Переломи кісток тазу за наявності загрозливих для життя явищ.

23. Ушкодження, що спричинили шок тяжкого ступеня, масивну крововтрату, коматозний стан, гостру ниркову, печінкову недостатність, гостру недостатність дихання, кровообігу, гормональну дисфункцію, гострі розлади регіонарного і органного кровообігу, жирову чи газову емболію.

24. Ушкодження великих кровоносних судин (аорти, загальної сонної, підключичної, пахвової, плечової, середньої, зовнішньої та внутрішньої клубової, стегнової артерії та/або вени, що їх супроводять, а також яремної вени, каудальної та краніальної порожнистих вен, ворітної вени) за наявності загрозливих для життя явищ.

Ушкодження інших периферичних судин голови, шиї, кінцівок кваліфікуються у кожному конкретному випадку залежно від спричинених ними загрозливих для життя тварини явищ.

25. Ушкодження, спричинені загальною дією високої температури (тепловий і сонячний удари) за наявності загрозливих для життя явищ; а також ушкодження, спричинені дією термічних опіків за наявності загрозливих для життя явищ:

- термічні опіки III-IV ступеня з площею ураження понад 15 % поверхні тіла;
- термічні опіки III ступеня з площею ураження понад 20 % поверхні тіла;
- термічні опіки II ступеня з площею ураження понад 30 % поверхні тіла;
- термічні опіки меншої площі, що супроводжуються шоком тяжкого ступеня;
- термічні опіки дихальних шляхів, за наявності загрозливих для життя явищ.

26. Ушкодження у вигляді опіків, спричинених дією концентрованих розчинів їдких хімічних речовин (кислот, лугів, солей важких металів, деяких алкалоїдів тощо) за умови, що мали місце загрозливі для життя явища.

27. Ушкодження, спричинені впливом низької температури за наявності загрозливих для життя явищ.

28. Променеві ушкодження за наявності загрозливих для життя явищ.

29. Ушкодження, спричинені впливом електричного струму за наявності загрозливих для життя явищ.

30. Ушкодження, спричинені баротравмою за наявності загрозливих для життя явищ.

31. Отруєння речовинами будь-якого походження з перевагою як місцевої, так і загальної дії (у тому числі і харчові токсикоінфекції) за умови, що в клінічному перебігу мали місце загрозливі для життя явища.

32. Усі види механічної асфіксії, що супроводжувалися комплексом розладів функції центральної нервової системи, серцево-судинної системи та органів дихання, котрі загрожували життю, за умови, що це встановлено об'єктивними клінічними даними.

Таким чином, щоб віднести вищезазначені ознаки до шкоди здоров'ю, небезпечної для життя тварини, тобто тяжкого ступеня, судово-ветеринарному експерту необхідно встановити їх об'єктивними методами дослідження, що вони є небезпечними в

момент заподіяння, або самі собою носять **загрозливий для життя потерпілої тварини характер, або за звичайним своїм перебігом закінчуються смертю**. Наслідок заподіяного ушкодження не може впливати на визнання його в цілому тяжким, тобто своєчасна ветеринарна допомога, що привела до повного одужання тварини, не виключає відповідальності за ст. 299 КК України чи ст. 89 КУпАП України (жорстоке поводження з тваринами), у разі, якщо шкода здоров'ю, у вигляді тілесного ушкодження підекспертної тварини були небезпечними для життя в момент їх заподіяння.

Так, небезпечними для життя тварини є стани, за яких розлади функцій органів, систем органів і організму в цілому не можуть відновитися самостійно і потребують застосування інтенсивної терапії. До таких станів необхідно відносити: кому (церебральну, токсичну, гіпоксичну, апоплексичну, печінкову, діабетичну тощо), шок (гіповолемічний, геморагічний, травматичний, опіковий: термічний, хімічний, холододовий, анафілактичний, кардіогенний, септичний, ендотоксичний); колапс; гостру масивну крововтрату (понад 30 % від загального об'єму крові в організмі); розлади функцій органів кровообігу (гостру серцево-судинну недостатність; гостру дихальну недостатність (первинна недостатність зовнішнього дихання внаслідок порушення прохідності передніх дихальних шляхів; ателектаз легенів; набряк легень; синдром «шокової легені»; підвищення атмосферного тиску в грудній порожнині; параліч дихальних м'язів експіраторів та інспіраторів, в т.ч. діафрагми; недостатність внутрішнього дихання внаслідок гіповолемії та ішемії); гостре порушення електролітного балансу організму (гіперкаліємія, гіпернатріємія); гостру ниркову недостатність у разі порушення ниркового кровообігу, клубочкової фільтрації, канальцевої реабсорбції і секреції, концентраційної здатності нирок, які проявляються азотемією, порушенням електролітноводного балансу, порушення кислотно-лужної рівноваги за екзогенних токсичних впливів: гнійно-септичних процесів, недостатності печінки, гемолітичних і міолітичних станів, інтоксикації гемолітичними речовинами, алергічних реакцій, синдрому тривалого здавлювання (травматичний токсикоз, краш-синдром), гемотрансфузійного конфлікту, нейрогенній нефропатії, важкої черепно-мозкової травми, тромбозі ниркової артерії з порушенням цілісності її інтими – «шокова нирка» і тромбоз ниркової вени); рефлексорна зупинка серця, що виникає після травми рефлексогенних зон: ділянки серця, епігастральної ділянки, синокаротидної зони, за значних струсів тіла; аспірації крові, що виникає у разі перерізання великих судин шиї, а також гортані; переломів основи черепа; стискання органів кров'ю, що виникає у разі кровотечі в порожнину перикарду (тампонада серця); за крововиливів в епі- і субдуральні простори головного мозку; за пневмотораксу; гострий гемокоагуляційний синдром; синдром дисемінованого внутрисудинного зсідання; будь-які види емболії кровоносних судин; важкі наслідки гемотрансфузійних конфліктів; важкі інтоксикації отрутами загальнотоксичної дії без явищ місцевого хімічного ураження; важкі наслідки ураження організму іонізуючим випромінюванням; проникнення в мозкову порожнину збудників інфекційних чи паразитарних захворювань; синдром гострої гормональної дисфункції (гостра недостатність надниркових залоз, гостра недостатність гіпофіза, гострий панкреанекроз), синдром недостатності печінки (печінкова недостатність, гепатоцеребральна недостатність, печінкова енцефалопатія, тромбоз ворітної вени чи печінкової артерії); гнійно-септичні стани як етап

клінічного перебігу травматичної хвороби (нагноєння опікових поверхонь, гнійний перитоніт, гнійний плеврит, гнійний енцефаліт та менінгіт, абсцеси внутрішніх органів тощо), а також поєднання загрозливих для життя синдромів.

Запобігання смерті тварини, що обумовлене наданням ветеринарної допомоги, не повинно братися до уваги під час оцінювання загрози для життя таких ушкоджень, проте загрозливий для життя тварини стан, який розвивається в процесі клінічного перебігу ушкоджень, незалежно від проміжку часу, що минув після його заподіяння, повинен перебувати з ним у прямому причинно-наслідковому зв'язку та має бути підтверджений об'єктивними клінічними дослідженнями тварини. У разі відсутності явищ, загрозливих для життя тварини, ступінь тяжкості тілесних ушкоджень потрібно оцінювати за наслідком (результатом) ушкодження.

Під наслідком ушкодження необхідно розуміти повне загоснення ушкодження і зникнення хворобливих змін, які були ним обумовлені. Це не виключає можливості збереження стійких наслідків ушкодження (рубця, анкілозу, укорочення кінцівок, деформації суглоба тощо).

Таким чином, розроблена і систематизована система ознак шкоди, заподіяної здоров'ю тварин тяжкого ступеня, небезпечної для життя, здатна позитивно вплинути на ефективність проведення і результативність судово-ветеринарної експертизи, надання обґрунтованого й об'єктивного висновку в категоричній формі.

Висновки

1. Запропоновані ознаки тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя тварини, базуються на принципах формальної логіки, діалектики, системного аналізу, моделювання, порівняння.

2. Ознаками тяжкого тілесного ушкодження є такі: небезпека для життя і загроза загибелі тварини, загроза втрати або відбувся факт втрати будь-якого органа чи втрата органом його функцій, розлад здоров'я, який спричиняє стійке порушення режиму звичного існування (життя) домашньої тварини, втрату нею здатності до її господарського або іншого використання або стійкої втрати можливості самостійного існування дикої (безпритульної) тварини в оточуючому середовищі, загроза переривання або відбувся факт переривання вагітності, невірне знівечення морди чи інших частин тіла.

3. Небезпечними для життя є ушкодження, що в момент заподіяння (завдання) чи через певний проміжок часу призводять до появи і розвитку загрозливих для організму патологічних процесів і котрі без надання ветеринарної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю.

4. Стан, що є загрозливим для життя тварини, який розвивається в процесі клінічного перебігу ушкоджень, незалежно від проміжку часу, що минув після його заподіяння, повинен перебувати з ними у прямому причинно-наслідковому зв'язку та має бути підтверджений об'єктивними клінічними дослідженнями травмованої підекспертної тварини.

5. У разі відсутності ушкоджень, що належать до тяжких за кінцевим результатом та наслідками (втрата зору, слуху, кінцівки, репродуктивної здатності), ступінь тяжкості шкоди здоров'ю тварини необхідно оцінювати за наслідком (результатом) ушкодження.

Перспективи подальших досліджень результатів полягають у тому, що планується обґрунтування кожної із ознак шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, небезпечної для життя тварини,

тяжкого ступеня, для застосування їх в практиці судово-ветеринарної експертизи.

References

- Al-Ali, M. A., Hefny, A. F., & Abu-Zidan, F. M. (2018). Head, face and neck camel-related injuries: Biomechanics and severity. *Injury-international journal of the care of the injured*, 50, 1, 210-214. DOI: [10.1016/j.injury.2018.11.029](https://doi.org/10.1016/j.injury.2018.11.029)
- Aquila, I., Di Nunzio, C., Paciello, O., Britti, D., Pepe, F., De Luca, E., & Ricci, P. (2014). An unusual pedestrian road trauma: From forensic pathology to forensic veterinary medicine. *Forensic science international*, 234, 1-4. DOI: [10.1016/j.forsciint.2013.08.024](https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2013.08.024)
- Benetato, M. A., Reisman, R., & McCobb, E. (2011). The veterinarian's role in animal cruelty cases. *Javma-journal of the american veterinary medical association*, 238, 1, 31-34. DOI: [10.2460/javma.238.1.31](https://doi.org/10.2460/javma.238.1.31)
- Folmerkhaus, B., & Frevein, Y. (2003). *Anatomia sobaky y koshky*. Moskva: Akvaryum. [in Russian]
- Biletska, H. A. (2016). Vstanovlennia tiazhkoho tilesnoho ushkodzhennia v praktytsi sudovo-medychnoho eksperta. *Porivnialno-analitychne pravo*, 4, 221-224. [in Ukrainian]
- Crevier-Denoix, N., Audigie, F., Emond, A. L., Dupays, A. G., Pourcelot, P., Desquilbet, L., Chateau, H., & Denoix, J. M. (2017). Effect of track surface firmness on the development of musculoskeletal injuries in French Trotters during four months of harness race training. *American journal of veterinary research*, 78, 11, 1293-1304. DOI: [10.2460/ajvr.78.11.1293](https://doi.org/10.2460/ajvr.78.11.1293)
- Clarke, C. N., Tsuei, B. J., & Butler, K. L. (2008). Equine-related injury: a retrospective analysis of outcomes over a 10-year period. *American journal of surgery*, 195, 5, 702-704. DOI: [10.1016/j.amjsurg.2007.11.007](https://doi.org/10.1016/j.amjsurg.2007.11.007) [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/iaws/show/z0255-95>.
- Havrylin, P. M., Prokushenkova, O. H., Yatsenko, I. V., Shuleshko, O. O., & Masiuk D. M. (2012). Sudovo-veterynarnie vyznachennia vydovoi nalezhnosti tvaryn za okremymy frahmentamy tila. *Problemy zoonzhenerii ta veterynarnoi medytsyny*, 24, 2, 426-430. [in Ukrainian]
- Hernandez-Carrasco, M., Pisani, J.M.A., Scarso-Giaconi, F., & Fonseca, G. M. (2016). Indoor postmortem mutilation by dogs: Confusion, contradictions, and needs from the perspective of the forensic veterinarian medicine. *Journal of veterinary behavior-clinical applications and research*, 15, 56-60. DOI: [10.1016/j.jveb.2016.08.074](https://doi.org/10.1016/j.jveb.2016.08.074)
- Hural, L. O. (2017). Poniattia y vydy tilesnykh ushkodzen za kryminalnym pravom Ukrainy. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 3, 140-146. [in Ukrainian]
- Jadhav, R., Achutan, C., Haynatzki, G., Rajaram, S., & Rautiainen, R. (2016). Review and Meta-analysis of Emerging Risk Factors for Agricultural Injury. *Journal of agromedicine*, 21, 3, 284-297. DOI: [10.1080/1059924x.2016.1179611](https://doi.org/10.1080/1059924x.2016.1179611)
- Koser-Hotz, B., Hassig, M., Voss, K., & Montavon, P. M. (2008). Radiographic examination and outcome in consecutive feline trauma patients. *Veterinary and comparative orthopaedics and traumatology*, 21, 1, 36-40. DOI: [10.3415/vcot-07-01-0012](https://doi.org/10.3415/vcot-07-01-0012)
- Khrustaleva, Y. V., Mykhailov, N. V., & Shneiberh, Ya. Y. (1994). *Anatomia domashnykh zhyvotnykh*. Moskva: Kolos, 704. [in Russian]
- Lang, J., Sathivelu, M., Tetsworth, K., Pollard, C., Harvey, K., & Bellamy, N. (2014). The epidemiology of horse-related injuries for different horse exposures, activities, and age groups in Queensland, Australia.

- Journal of trauma and acute care surgery*, 76, 1, 205-212. DOI: [10.1097/ta.0b013e3182a9007e](https://doi.org/10.1097/ta.0b013e3182a9007e)
- [Lockwood, R.](#), [Touroo, R.](#), [Olin, J.](#), & [Dolan, E.](#) (2019). The Influence of Evidence on Animal Cruelty Prosecution and Case Outcomes: Results of a Survey. *Journal of forensic sciences*, 64, 6, 1687-1692. DOI: [10.1111/1556-4029.14085](https://doi.org/10.1111/1556-4029.14085)
- [Phillips, J. R.](#) (1979). Survey of bone-fractures in the dog and cat. *Journal of small animal practice*, 20, 11, 661-674. DOI: [10.1111/j.1748-5827.1979.tb06679.x](https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.1979.tb06679.x)
- Pravyla sudovo-medychnoho vyznachennia stupenia tiazhkosti tilesnykh ushkodzen. Nakaz MOZ Ukrainy № 6. (1995).
- [Reiter, S.](#), [Zols, S.](#), [Ritzmann, M.](#), [Stefanski, V.](#), & [Weiler, U.](#) (2017). Penile Injuries in Immunocastrated and Entire Male Pigs of One Fattening Farm. *Animals*, 7, 9. DOI: [10.3390/ani7090071](https://doi.org/10.3390/ani7090071)
- [Rochlitz, I.](#) (2004). Clinical study of cats injured and killed in road traffic accidents in Cambridgeshire. *Journal of small animal practice*, 45, 8, 390-394. DOI: [10.1111/j.1748-5827.2004.tb00253.x](https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2004.tb00253.x)
- [Slesarenko, N. A.](#), [Babychev, N. V.](#), [Durtkarynov, E. S.](#), & [Kapustyn, F. R.](#) (2003). *Anatomiya sobaky. Somatycheckye system.* SPb.: «Lan». [in Russian]
- [Streeter, E. M.](#), [Rozanski, E. A.](#), [de Laforcade-Buress, A.](#), [Freeman, L. M.](#), & [Rush, J. E.](#) (2009). Evaluation of vehicular trauma in dogs: 239 cases (January-December 2001). *Javma-journal of the american veterinary medical association*. 235. 4. 405-408. DOI: [10.2460/javma.235.4.405](https://doi.org/10.2460/javma.235.4.405)
- [Stephens, R. B.](#), [Burke, C. B.](#), [Woodman, N.](#), [Poland, L. B.](#), & [Rowe, R. J.](#) (2018). Skeletal injuries in small mammals: a multispecies assessment of prevalence and location. *Journal of mammalogy*, 99, 2, 486-497. DOI: [10.1093/jmammal/gyy020](https://doi.org/10.1093/jmammal/gyy020)
- [Tremelling, A. M.](#), [Marley, R. A.](#), [Marley, M. B.](#), [Woofter, C. M.](#), [Docherty, C.](#), [Salvator, A. E.](#), & [Muakkassa, F. F.](#) (2017). Similarities Between Large Animal-Related and Motor Vehicle Crash-Related Injuries. *Wilderness & environmental medicine*, 28, 3, 213-218. DOI: [10.1016/j.wem.2017.05.004](https://doi.org/10.1016/j.wem.2017.05.004)
- Tilesni ushkodzhenia z medychnoi tochky zoru.* Retrieved from <http://www.referaty.com.ua/ukr/details/18587/>. [in Ukrainian]
- [Wobeser, G.](#) (1996). Forensic (medico-legal) necropsy of wildlife. *Journal of wildlife diseases*, 32, 2, 240-249. DOI: [10.7589/0090-3558-32.2.240](https://doi.org/10.7589/0090-3558-32.2.240)
- [Yatsenko, I. V.](#), [Parylovskiy, O. I.](#), & [Kolomoiets, D. K.](#) (2019). Obhruntuvannia pytan, shcho stavliasia v ukhvali sudu ta postanovi slidchoho pry pryznachenni sudovo-veterynarnoi ekspertyzy trupa tvaryny z oznakamy nasylnytskoi smerti vid zhorstokoho povodzhennia. *Veterynariia, tekhnolohii tvarynyystva ta pryrodokorystuvannia*, 4, 184-197. DOI: [10.31890/vtpp.2019.04.34](https://doi.org/10.31890/vtpp.2019.04.34) [in Ukrainian]
- [Yatsenko, I. V.](#), [Zapara, S. I.](#), [Zakhariev, A. V.](#), [Skrypka, M. V.](#), & [Serdioucov, J. K.](#) (2018). Sudovo-ekspertni vypadky doslidzhennia trupiv tvaryn z oznakamy nasylnytskoi smerti vid zhorstokoho povodzhennia. *Problemy zoonzhenerii ta veterynarnoi medytsyny*, 36, 2, 130-138. [in Ukrainian]
- [Zhukova, V. K.](#) (1965). Poniatyte telesnoho povrezhdeniya. *Vestn. Mosk. un-ta. Seryia Pravo*, 4, 42.